

Bölüm 10

Para ve Enflasyon

Bu bölümde, para arzı ve enflasyon arasındaki ilişki incelenecektir. Öncelikle enflasyonun tanımı, hesaplanması ve enflasyonun maliyetleri konularından bahsedecek, sonra da monetarist ve Keynesci iktisatçıların enflasyon görüşlerini açıklayacağız.

10.1 Enflasyon: Tanımı, Ölçülmesi, Maliyeti

Enflasyon, fiyat genel düzeyindeki sürekli artıştır. Fiyat genel düzeyindeki hızlı yükselişler ise **hiper enflasyon** olarak adlandırılır. Fiyat genel düzeyindeki sürekli azalmalara ise **deflasyon** denir. Deflasyon da enflasyon gibi ekonomi üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Deflasyonist bir ekonomide, fiyatların sürekli düşmesi nedeniyle, fiyatların daha da düşeceğini bekleyen bireyler harcamalarını ileriki dönemlere ertelerler veya harcama yapmak istemezler. Bu durumda, talep yetersizliği üretimin azalmasına neden olur. Ekonomide durgunluk ortaya çıkar. Ekonomilerde mal ve hizmetlerin fiyatları sürekli değişiklik gösterir. Ancak fiyatların genelde artış eğilimi göstermesi, enflasyonu önemli bir olgu haline getirmiştir.

10.1.1 Enflasyonun Ölçülmesi

Bir ekonomide enflasyondan söz edebilmek için genel fiyat düzeyinin yani bütün mal ve hizmetlerin fiyatının ağırlıklı ortalamasının sürekli değişiyor olması gere-

kir. Bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişmeyi ölçmek için çeşitli endeksler kullanırız. Bu endekslerin değerindeki artış veya azalışa göre enflasyon oranlarını hesaplarız. Enflasyonu hesaplamak için en çok kullanılan üç endeks zımni GSMH Deflatörü, üretici fiyat endeksi ve tüketici fiyat endeksidir.

a) Zımni GSMH Deflatörü

Ülkedeki tüm malların fiyatlarındaki değişmeleri ölçmek için kullanılır.

$$\text{Zımni GSMH Deflatörü} = \frac{\text{Cari Fiyatla GSMH}}{\text{Sabit Fiyatla GSMH}} \times 100$$

Fiyat genel düzeyinin değerini iki dönem için bu şekilde hesapladıktan sonra, fiyat genel düzeyindeki değişikliği hesaplayarak enflasyon oranını şu şekilde bulabiliriz:

$$\text{Enflasyon Oranı} = \frac{\text{İkinci yıldaki GSMH Deflatörü} - \text{Birinci yıldaki GSMH Deflatörü}}{\text{Birinci yıldaki GSMH Deflatörü}} \times 100$$

b) Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)

ÜFE, toptan fiyatlardaki değişmeleri ölçer. ÜFE'nin artış eğiliminde olması, firmaların üretim maliyetlerinin arttığını ve bu artışın ilerleyen dönemlerde tüketici fiyatlarına da yansıtacağını göstermesi bakımından önemlidir.

b) Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)

Enflasyonu ölçmek için en çok kullanılan endeks, tüketicilerin satın aldıkları mal ve hizmetlerin perakende fiyatlarındaki değişmeleri ölçen TÜFE'dir. TÜFE'nin hesaplanması için öncelikle tüketicilerin satın aldıkları mal ve hizmetlerden oluşan bir tüketici sepeti oluşturulması gerekir. Ülkemizde TÜİK, bu tüketici sepetini belirler. Bu sepete hangi mal ve hizmetlerin dahil edileceği belirlendikten sonra TÜFE aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$\text{TÜFE} = \frac{\text{Tüketici sepetinin cari yıldaki değeri}}{\text{Tüketici sepetinin taban yıldaki değeri}} \times 100$$

TÜFE hesaplandıktan sonra, iki dönem arasında fiyat genel düzeyinin nasıl değiştiği, yani enflasyon oranı şu şekilde hesaplanır:

$$\text{Enflasyon Oranı} = \frac{\text{İkinci yıldaki TÜFE} - \text{Birinci yıldaki TÜFE}}{\text{Birinci yıldaki TÜFE}} \times 100$$

10.1.2 Enflasyonun Maliyetleri

Enflasyon, toplum ve ekonomiye önemli maliyetler yüklemektedir. Genelde beklenen enflasyonun maliyetlerinin daha az olduğu tartışılrsa da hem beklenen hem de beklenmeyen enflasyonun önemli maliyetleri söz konusudur.

Enflasyonun Maliyetleri

- Enflasyon vergisi: Enflasyon vergisi, genişletici para politikasının elinde nakit bulunduranlar üzerindeki negatif etkisidir. İktisadi birimlerin nominal geliri değişmese bile enflasyondan dolayı reel olarak gelir azalır. Gelir azaldığı için bireyler daha az tüketirler ve daha az para tutarlar.
- İktisadi birimler enflasyonist ortamda nakit bulundurmamak istemezler. Bu nedenle sık sık bankaya giderek finansal işlemler gerçekleştirmeleri gerekir. Bu işlemlerin de bir maliyeti vardır. Bankaya gidip gelmek için harcanan süre, bankada çeşitli işlemler için ödenen ücret ve komisyonlar bunlardan bazılarıdır.
- Menü Maliyetleri: Fiyatlar sürekli değiştiği için, fiyat etiketlerinin ve fiyat listelerinin sürekli değiştirilmesi menü maliyeti olarak adlandırılır.
- Enflasyonun Reel Vergi Gelirlerini Düşürmesi: Enflasyon reel vergi gelirlerini düşürerek bütçe açığını artırır. Diyelim ki, bütçe açığını finanse etmek için merkez bankası para arzını artırsın. Para arzındaki bu artış enflasyona sebep

olacak, enflasyon vergilerin reel gelirlerini düşürecek ve bu nedenle bütçe açığı daha da artacaktır. Buna literatürde Olivera-Tanzi etkisi denir.

Yukarıda saydığımız bu maliyetler hem beklenen hem de beklenmeyen enflasyonun maliyetleridir. Ancak, beklenmeyen enflasyonun bunlara ek olarak başka maliyetleri de vardır. Beklenen enflasyon, iktisadi birimlerin önceden bilerek bekleyişlerine dahil ettikleri, iktisadi işlemlerini buna göre gerçekleştirdikleri enflasyondur. Örneğin, merkez bankası önümüzdeki sene para arzını %10 artıracaklarını söylemişse, iktisadi birimler bu açıklamaya göre enflasyonun %10 olacağını düşünerek borç alma ve verme işlemlerinde bu orana göre faiz belirlerler. Fakat enflasyonun önceden tahmin edilemediği durumda, yani beklenmeyen enflasyon durumunda, iktisadi birimler borç alma ve borç verme işlemlerinde faiz oranlarını belirlerken zarara uğrayabilirler. Beklenmeyen enflasyonun maliyetleri:

- Bölüşüm etkileri:

İktisadi birimler beklenen enflasyon oranına dayanarak uzun vadeli kredi anlaşmaları gerçekleştirirlerse, enflasyon oranının beklenen enflasyon oranından farklı gerçekleşmesi sonucunda bölüşüm etkileri ortaya çıkar. Enflasyon beklenen oranın üzerindeyse, borçlu avantajlı, borç veren ise dezavantajlı konumda olacaktır. Enflasyonun beklenenden az olması ise borçlunun dezavantajlı, alacaklının avantajlı olduğu bir durum ortaya çıkaracaktır. Örneğin, beklenen enflasyon oranı %10 iken bir kişiye %15 nominal faizle borç verdiğinizizi düşünün. Bu durumda, enflasyonun %10 olacağı beklentisiyle %5' lik bir reel kazanç bekliyorsunuz (Fisher denklemine göre reel faiz=nominal faiz-beklenen enflasyon=15-5=5). Fakat enflasyon beklenenin üzerinde, %12 olarak gerçekleşirse, reel faiz kazancınız %3 olacaktır. Bu durumda borç veren kişi olarak dezavantajlı olursunuz.

- Kaynak tahsisi üzerindeki olumsuz etkileri:

Enflasyon, ekonomide kaynak tahsisini bozmaktadır. Toplumda bazı kesimlerin gelirleri enflasyona endeksliken bazı kesimlerinki değildir. Örneğin, memurların veya bazı büyük şirket çalışanlarının maaşları enflasyona endeksli değildir. Fakat, bir çok işçinin ve emeklinin maaşı enflasyona endeksli değildir. Bu durumda, geliri enflasyona endeksli olanların kaybı daha az olacaktır.

- Enflasyon, ekonomide belirsizliğe sebep olarak yatırımları azaltır.

10.2 Para ve Enflasyon İlişkisi

Hem monetarist hem de Keynesci iktisatçılar, uzun dönemde enflasyonun sebebinin para arzının artırılması olduğunu kabul ederler. Ancak, Keynesci iktisatçılar kısa dönemde enflasyonun para arzı dışındaki faktörlerden de kaynaklanabileceğini söylerler. Monetarist iktisatçılara göre enflasyonun temel nedeni para arzı artışlarıdır. Bu görüşlerini ispatlamak için bazı tarihsel enflasyon vakalarını inceleyerek para arzı ve enflasyon arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Bunlardan biri Almanya’da I. Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan hiperenflasyondur. Almanya’da 1921-1923 yılları arasında, savaş sonrası harcamalardan kaynaklanan bütçe açığını finanse edebilmek amacıyla para arzı sürekli olarak artırılmış, bu da hiperenflasyona sebep olmuştur. Ocak 1923-Kasım 1923 arasındaki 10 aylık dönemde fiyat endeksi yaklaşık olarak 270 milyon kat artmıştır. Monetaristler buna dayanarak bu hiperenflasyonun sebebinin para arzı artışı olduğunu söylemişlerdir. Friedman ve diğer monetaristlere göre ‘enflasyon her zaman parasal bir olgudur’.

10.2.1 Enflasyonun Sebepleri

Monetaristlere göre enflasyonun sadece parasal bir olgu olduğunu söylemiştik. Şimdi monetaristlerin bu düşüncelerinin arkasında yatan sebepleri inceleyelim.

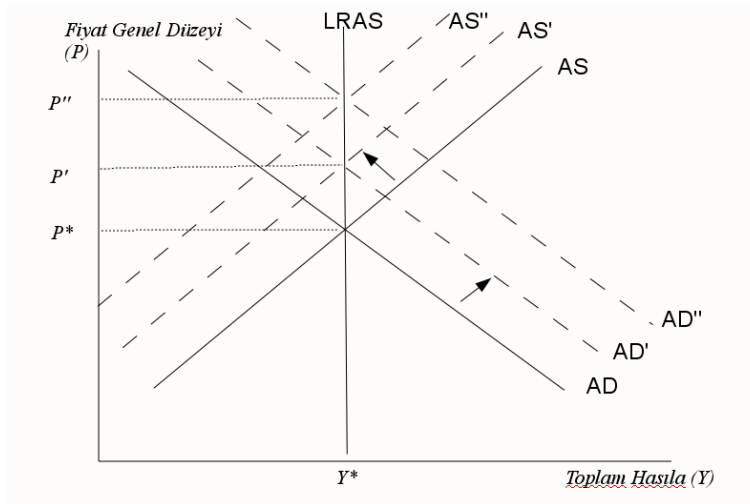
1- Genişletici Para Politikası Enflasyona Sebep Olur mu?

Şekil 10.1’de genişletici para politikasının enflasyon üzerindeki etkisi gösterilmektedir. Ekonomi kısa ve uzun dönemde dengedeysen, AD ve AS eğrilerinin LRAS (uzun dönem arz eğrisi) ile kesiştiği noktada, merkez bankasının para arzını artırdığını varsayalım. Para arzının artması toplam talebi artırarak toplam talep eğrisi AD’yi sağa kaydırır. AD’nin sağa kayması sonucunda toplam hasırlar artar ve doğal ürün düzeyinin üzerine çıkar. Bu ekonomik genişleme sıkı işgücü piyasasına neden olur. İşsizlik azalır, ücretler artar. Ücretlerin artması üretim maliyetlerini artırdığı için toplam arz düşer, AS eğrisi sola kayar. Yeni toplam talep eğrisi AD’ ile yeni toplam arz eğrisinin AS’ kesiştiği noktada fiyat genel düzeyi daha yüksektir. Merkez bankası para arzını artırmaya devam ettikçe, toplam talep eğrisi sağa, top-

lam arz eğrisi de sola kaymaya devam edecek ve fiyat genel düzeyi yükselecektir. Bu durumda, para arzındaki sürekli artışlar enflasyona sebep olur. Burada önemli olan nokta, para arzının sadece bir kere değil, sürekli olarak artırılması gerektiğidir çünkü enflasyondan bahsedebilmemiz için fiyat genel düzeyinin sürekli artması gerekir.

para arzı $\uparrow \rightarrow$ toplam talep $\uparrow \rightarrow$ AD sağa kayar $\rightarrow Y > Y^*, U < U_N$ (sıkı işgücü piyasası) \rightarrow ücretler $\uparrow \rightarrow$ toplam arz $\downarrow \rightarrow$ AS sola kayar \Rightarrow toplam hasıla \downarrow , fiyat genel düzeyi (P) \uparrow

Sonuç: Genişletici para politikası enflasyona sebep olur.

Şekil 10.1: Genişletici para politikasının enflasyon üzerindeki etkisi.

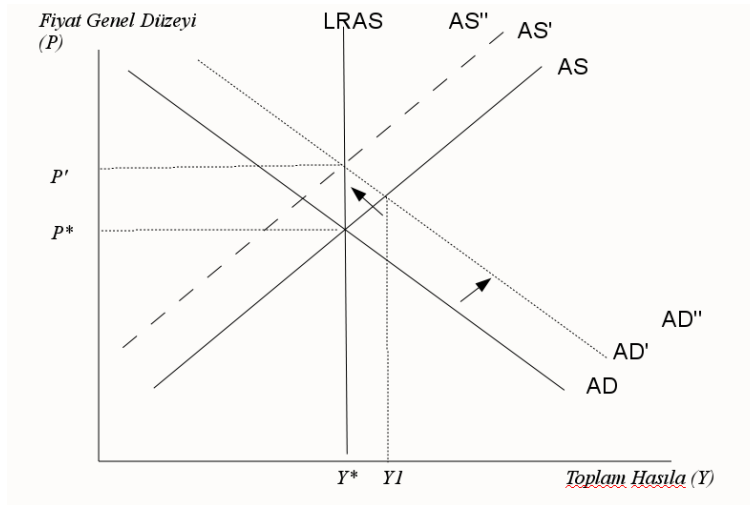
2- Genişletici Maliye Politikası Enflasyona Sebep Olur mu?

Genişletici bir maliye politikası uygulanırsa, yani kamu harcamaları artırılır veya vergiler azaltılırsa, toplam talep artar ve toplam talep eğrisi AD sağa kayar. AD'nin sağa kayması sonucunda toplam hasıllar artar ve doğal ürün düzeyinin üzerine çıkar. Bu ekonomik genişleme sıkı işgücü piyasasına neden olur. İşsizlik azalır, ücretler artar. Ücretlerin artması üretim maliyetlerini düşürdüğü için toplam arz düşer, AS eğrisi sola kayar. Yeni toplam talep eğrisi AD' ile yeni toplam arz eğrisinin AS' ke-

siştiği noktada fiyat genel düzeyi daha yüksektir. Bu mekanizma şekil 10.2’de gösterilmektedir. Ancak, daha önce de söylediğimiz gibi enflasyondan bahsedebilmek için genel fiyat düzeyindeki artışın sürekli olması gerekir. Bu da burada uygulanan genişletici maliye politikasının sürekli olması anlamına gelir. Kamu harcamalarındaki artış veya vergilerdeki düşüş sürekli ise fiyat düzeyindeki artış ve enflasyon da devamlı olur. Genişletici maliye politikasının sadece bir kez uygulanması, fiyat genel düzeyini sadece bir kere artırır. Fiyat düzeyi bir daha artmazsa enflasyon meydana gelmez. Genişletici maliye politikası sürekli olarak uygulanabilir mi? Uygulanamaz çünkü kamu harcamaları sürekli artırılamaz veya vergiler sürekli düşürülemez. Genişletici maliye politikasının bütçe açığı üzerindeki olumsuz etkilerinin yanında böyle bir uygulamanın siyasi tepkileri de olabilir.

kamu harcamaları $\uparrow \rightarrow$ toplam talep $\uparrow \rightarrow$ AD sağa kayar $\rightarrow Y > Y^*, U < U_N$ (sıkı işgücü piyasası) \rightarrow ücretler $\uparrow \rightarrow$ toplam arz $\downarrow \rightarrow$ AS sola kayar \Rightarrow toplam hasıla (Y) \downarrow , fiyat genel düzeyi (P) \uparrow

Sonuç: Tek başına genişletici bir maliye politikasıyla sürekli yüksek enflasyon meydana getirilemez.

Şekil 10.2: Kamu harcamalarının bir kere artırılması, enflasyona sebep olmaz.

10.3 Enflasyonist Politikaların Sebepleri

Yukarıda enflasyonun sebebinin para arzının sürekli artırılması olduğunu gördük. Para arzı artışının enflasyona sebep olduğu biliniyorsa, merkez bankaları neden para arzını artırmaya devam ederler. Bir başka ifadeyle, uygulanan enflasyonist politikaların sebepleri nelerdir? Merkez bankaları üç sebepten dolayı enflasyonist politika izlerler:

- Yüksek istihdam hedefini gerçekleştirmek için.
- Bütçe açığını finanse etmek için.
- Senyoraj geliri elde etmek için.

10.3.1 Yüksek İstihdam Hedefi ve Enflasyon

1- Arz Enflasyonu

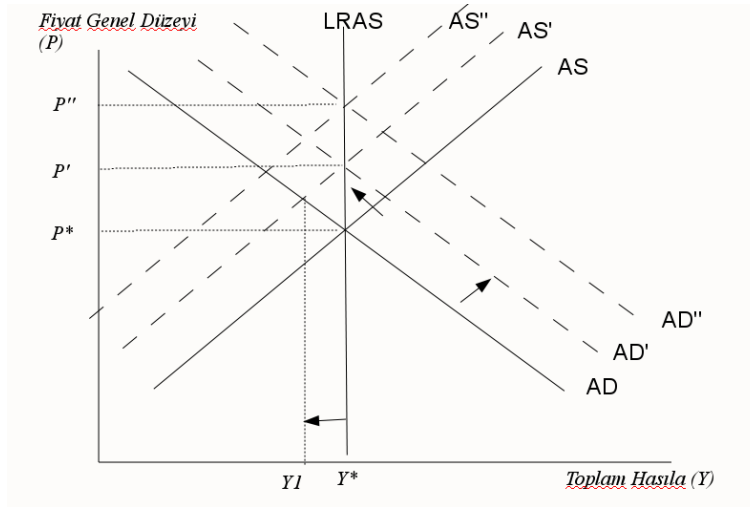
Yüksek istihdamın hedeflenmesi ve bunun duyurulması durumunda iktisadi birimlerin ücret baskısı gerçekleştirmeleri, yani ücretlerine artış istemeleri sonucunda enflasyon gerçekleşir mi? Şimdi bu soruya Keynesci görüşe dayanarak cevap arayacağız.

Ekonomi kısa ve uzun dönem dengedeysen, işçilerin ücret baskısı üretim maliyetlerini artırarak toplam arzı düşürür ve toplam arz eğrisini (AS) sola kaydırır. Toplam hasıla azalır ve doğal ürün düzeyinin altına iner. İşsizlik artar ve doğal işsizlik oranının üstüne çıkar. Yüksek istihdam hedeflendiğinden, genişletici bir politika ile ekonominin tekrar tam istihdam düzeyine getirilmesi gerekir. Genişletici maliye politikasının sürekli olarak devam ettirilemeyeceğini düşündüğümüz için burada genişletici bir para politikası izlendiğini varsayalım. Genişletici para politikası sonucunda toplam talep artar, toplam talep eğrisi sağa kayar ve toplam hasıla doğal ürün düzeyine ulaşır. Ancak, bunun maliyeti artan fiyat genel düzeyidir. İşçilerin ücret baskısı enflasyona sebep olur mu? Eğer işçiler yüksek istihdam hedefi olduğunu, dolayısıyla toplam hasıla tam istihdam düzeyinin altına düştüğünde genişletici bir politika izleneceğini bekliyorsa, tekrar ücret baskısında bulunacaklar ve yukarıdaki

süreç tekrar devreye girecektir. Bunun sonucunda toplam hasıla tam istihdam seviyesine çekilecek ancak enflasyon meydana gelecektir. Bu süreç Şekil 10.3'de gösterilmektedir¹

ücret baskısı $\uparrow \rightarrow$ toplam arz $\downarrow \rightarrow$ AS sola kayar $\rightarrow Y < Y^*, U > U_N \rightarrow$ para arzı $\uparrow \rightarrow$ toplam talep $\uparrow \rightarrow$ AD sağa kayar \Rightarrow toplam hasıla (Y) \uparrow , fiyat genel düzeyi (P) \uparrow

Sonuç: Tek başına ücret baskısı sürekli yüksek enflasyona neden olmaz. Bunun yüksek istihdam hedefi ve genişletici para politikasıyla birlikte olması gerekir.

Şekil 10.3: Yüksek istihdam hedefi ve enflasyon.

2- Talep Enflasyonu

İşçilerin ücret baskısı olmasa bile ekonomiyi canlandırıp, işsizliği daha da azaltmak için genişletici politikalar izlenebilir. Bu durumda sürekli olarak genişletici bir para

¹Monetaristlere göre, toplam hasıla ücret baskısından dolayı tam istihdam düzeyinin altına düştüğü durumda genişletici bir politika izlenmesine gerek yoktur. Bu durumda, daha önceki bölümde bahsettiğimiz ekonominin kendini düzeltme mekanizması devreye girecek ve toplam arz eğrisi tekrar sola kayacak ve toplam hasılayı eski düzeyine getirecektir. Böylece, enflasyon meydana gelmeyecektir. Bu konu bölüm 1.5'te aktivist ve aktivist olmayan politikalar anlatılırken ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

politikası izleniyorsa, enflasyona sebep olur. Burada süreç monetaristlere göre şekil 10.1’de olduğu gibi işleyecektir. Genişletici para politikası sonucunda toplam talep artar, toplam talep eğrisi sağa kayar ve toplam hasıla doğal ürün düzeyinin üstüne çıkar. Ücretler artmaya başlar, toplam arz düşer ve toplam arz eğrisi sola kayar.

10.3.2 Bütçe Açığı ve Enflasyon

Enflasyonist politikaların en önemli sebeplerinden biri, bütçe açıklarını finanse etmek için merkez bankasının para basmasıdır. Burada da süreç daha önceki bölümlerde anlatıldığı şekliyle işler. Şekil 10.1’de bütçe açığını finanse etmek için uygulanan genişletici para politikasının enflasyona sebep olduğu görülmektedir.

bütçe açığı \uparrow \rightarrow para arzı \uparrow \rightarrow toplam talep \uparrow \rightarrow AD sağa kayar $\rightarrow Y > Y^*$,
 $U < U_N$ (sıkı işgücü piyasası) \rightarrow ücretler \uparrow \rightarrow toplam arz \downarrow \rightarrow AS sola kayar \Rightarrow
 toplam hasıla (Y) \downarrow , fiyat genel düzeyi (P) \uparrow

Sonuç: Bütçe açığının bir defaya mahsus olarak para basılarak finanse edilmesi enflasyona neden olmaz. Bütçe açığı sürekliyse ve sürekli olarak para basılarak finanse ediliyorsa enflasyona sebep olur.

Bütçe açığı tahvil ihraç ederek telafi ediliyorsa enflasyona sebep olur mu?

Amerika son yıllarda giderek artan bir bütçe açığı sorunuyla karşı karşıya. Bütçe açığı, büyük ölçüde tahvil ihracı yoluyla finanse ediliyor (yani hazine tahvil satarak borçlanmış oluyor). Konuyla ilgili son dönemlerdeki tartışmalar bütçe açığının para basarak değil de tahvil ihracını artırarak finanse edilmesinin enflasyona neden olup olmayacağı üzerinde odaklanmış durumda.

Bir görüşe göre bütçe açığının tahvil arzıyla finanse edilmesi enflasyon yaratabilir. Tahvil arzının artması tahvil fiyatlarını düşürür ve faizler artar. Merkez bankasının faiz hedefi olduğu için artan faizleri tekrar eski düzeyine getirmek için para arzını artırır. Bu süreç birkaç kere tekrarladığı takdirde enflasyon meydana gelir.

bütçe açığı \uparrow \rightarrow tahvil arzı \uparrow \rightarrow tahvil fiyatı \downarrow \rightarrow faiz \uparrow \rightarrow para arzı \uparrow \rightarrow (faiz

hedefini gerçekleştirmek için)

Bir başka görüşe göre ise bütçe açığının tahvil ihracıyla finanse edilmesi enflasyon yaratmaz. Bu görüşü ortaya atan Ricardo ve Barro'dur. Bu analize göre, tahvil arzının artması tahvil fiyatını düşürür, faizini artırır. İktisadi birimler, hazinenin artan borçlarının ileride vergilerin artırılarak finanse edileceğini düşündükleri için tahvil taleplerini artırır. Yani bugünden yatırım yaparak ilerleyen dönemlerde artan vergileri kolayca ödeyebilmek isterler. Bu durumda tahvil arzıyla birlikte tahvil talebi de artar ve faizler etkilenmez. Faizler etkilenmediği için de merkez bankasının para arzını artırmasına gerek kalmaz ve enflasyon meydana gelmez.

10.3.3 Senyoraj Geliri ve Enflasyon

Parasal genişlemenin nedenlerinden biri de senyoraj geliri elde etmektir. Senyoraj, para üretmenin maliyeti ile paranın üzerinde yazan değer arasındaki farktır. Devletin para basma hakkını kullanarak satın almış olduğu mal ve hizmetlere senyoraj geliri denir. Senyoraj geliri şu şekilde tanımlanmaktadır:

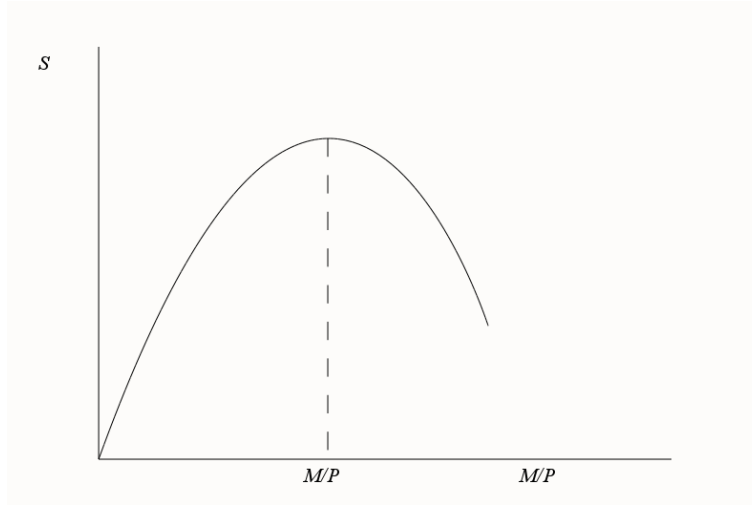
$$S = \frac{\Delta M}{M} \cdot \frac{M}{P}$$

burada $\frac{\Delta M}{M}$ parasal büyüme oranı, $\frac{M}{P}$ para tabanının reel miktarını gösterir. Parasal büyüme ve senyoraj geliri arasındaki ilişkiyi şekil 1.4 ile açıklayabiliriz:

Grafikten de anlaşılacağı gibi, parasal büyüme oranı arttıkça senyoraj gelirleri de artar. Fakat, senyoraj gelirlerindeki bu artış sürekli değildir. Belli bir miktara kadar artar ve sonra azalmaya başlar. Bunun sebebi; parasal büyümenin enflasyona sebep olması ve reel para talebini ($\frac{M}{P}$) düşürmesidir.

Olivera Tanzi Etkisi ve Hiperenflasyon

Enflasyonun reel vergi gelirleri üzerindeki etkisini Olivera Tanzi etkisiyle açıklayabiliriz. Merkez bankası, bütçe açığını finanse etmek için para arzını artırdığında, enflasyon artar ve toplanan vergi gelirlerinin reel değeri düşer. Sonuç olarak, bütçe açığı daha da artar ve daha genişletici bir para politikası izlenmesi gerekir.

Şekil 10.4: Parasal büyüme ve senyoraj geliri

bütçe açığı \uparrow \rightarrow senyoraj ihtiyacı \uparrow \rightarrow para arzı \uparrow \rightarrow enflasyon \uparrow \rightarrow reel vergi gelirleri \downarrow \rightarrow bütçe açığı \uparrow \rightarrow para arzı \uparrow \rightarrow

Olivera Tanzi etkisi bir çok ülkede yaşanan hiperenflasyon sorununun sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Aslında, kamuda mali disiplin ile enflasyon arasında önemli bir ilişki vardır. Enflasyonla mücadelede her şeyden önce kamuda mali disiplinin sağlanması çok önemlidir. Aksi takdirde, kendi kendini besleyen bir enflasyon süreci ortaya çıkar.

10.4 Türkiye’de Enflasyon

Türkiye’de enflasyon oranlarına baktığımız zaman, kısa dönemli düşüşler haricinde enflasyonun 2001 yılına kadar sürekli artış eğiliminde olduğunu görüyoruz. En yüksek enflasyon 1979-1980 yıllarında yaklaşık %138 düzeyinde gerçekleşmiştir. Daha sonraki en yüksek değer Ocak 1985’te %131 dir. 2001 yılında enflasyon hedefleme stratejisine geçilmesiyle birlikte enflasyon düşmeye başlamış ve 2004 yılından itibaren tek haneli enflasyon rakamlarına ulaşılmıştır.

10.5 Aktivist Politikalar, Aktivist Olmayan Politikalar ve Enflasyon

Enflasyonist politikaların nedenlerini daha iyi açıklayabilmek için aktivist politikalar ile aktivist olmayan politikaların enflasyonla ilişkisine bakmamız gerekir.

Aktivist politikalar (müdaheleci) Keynesçiler tarafından benimsenen politikalar-
dır. Keynesçi görüş, ekonominin kendiliğinden dengeye gelemeyeceğini ileri sür-
düğü için aktivist politikalarla toplam hasılanın denge düzeyine getirilebileceğine
inanırlar. Monetaristler ise aktivist olmayan (müdaheleci olmayan) bir görüş be-
nimsemişlerdir.

Aktivist olmayanlara göre arz şoku enflasyon yaratır mı?

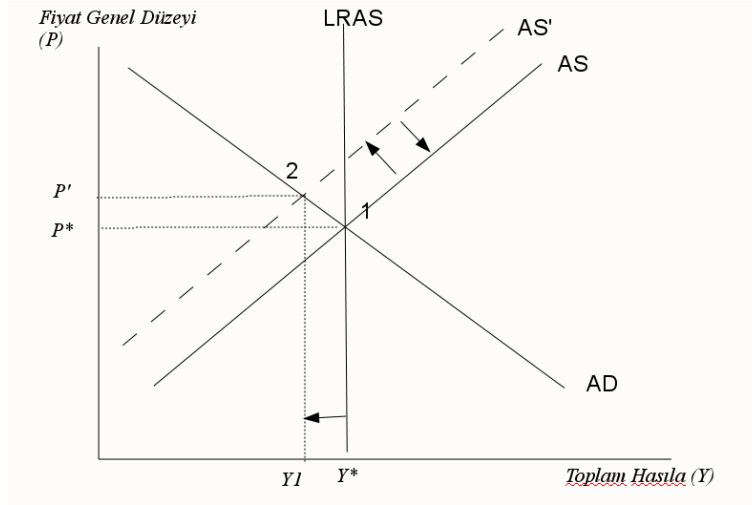
Şekil 10.5’de monetaristlere göre arz şokunun toplam hasıla üzerindeki etkisini gö-
rürüz. Ekonomide bir arz şoku yaşanması durumunda toplam arz eğrisi sola kayar
ve yeni denge 2 noktasında oluşur. Bu noktada, toplam hasıla azalır, fiyat genel dü-
zeyi artar. Aktivist olmayan iktisatçılara göre, toplam hasılanın tekrar tam istihdam
düzeyine gelmesi için herhangi bir müdaheleye gerek yoktur. Burada, ekonominin
kendini düzeltme mekanizması devreye girer. Toplam hasıla doğal ürün düzeyinin
üzerinde altında olduğu için işsizlik artar, ücretler azalır, toplam arz artar ve toplam
arz eğrisi (AS) sağa kayarak ekonominin dengeye ulaşmasına yardımcı olur.

arz şoku $\uparrow \rightarrow$ toplam arz $\downarrow \rightarrow$ AS sola kayar $\rightarrow Y < Y^*, U > U_N \rightarrow$ ücretler \uparrow
 \rightarrow toplam arz $\downarrow \rightarrow$ AS sağa kayar \Rightarrow toplam hasıla (Y) \uparrow , fiyat genel düzeyi (P) \uparrow

Sonuç: Aktivist olmayanlara (monetaristler) göre arz şoku enflasyona sebep ol-
maz.

Aktivistlere göre arz şoku enflasyon yaratır mı?

Aktivistler ise arz şokundan sonra toplam hasılanın tekrar eski düzeyine gelmesi
için genişletici bir politika izlenmesi gerektiğini öne sürerler. Monetaristlerin ileri
sürdüğü ekonominin kendini düzeltme mekanizmasının çalışması için ücretlerin de-

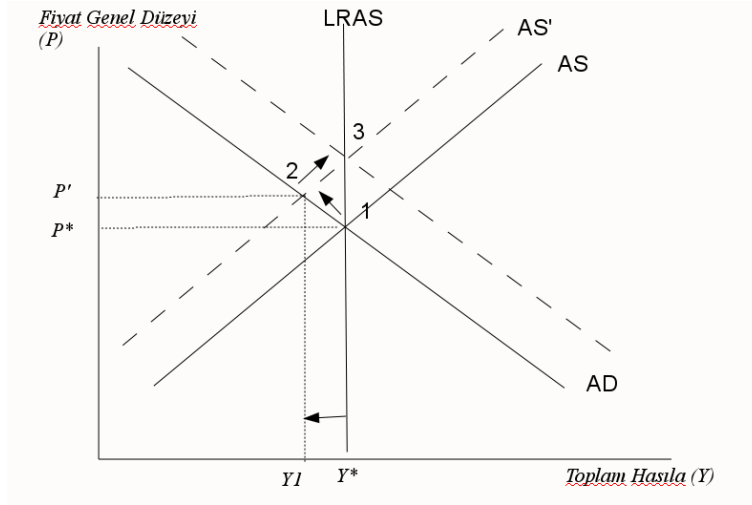
Şekil 10.5: Aktivist olmayan politikalar ve arz şokları.

ğişmesi gerekir. Fakat Keynesçiler ücretlerin yapışkan olduğunu, kısa sürede değişmeyeceğini düşünürler. Bu nedenle de genişletici bir politikayla müdahale edilmesi gerektiğini söylerler.

Aktivistlere göre, ekonomi 2 noktasındayken, genişletici bir politika ile toplam talep artırılır, toplam talep eğrisi (AD) sağa kayar ve ekonomi 3 noktasında dengeye gelir. Denge noktasında toplam hasıla eski düzeyine döner ve fiyat genel düzeyi artar. Şekilde de görüldüğü gibi bir kereye mahsus genişletici politika izlenmesi enflasyona sebep olmaz. Eğer bu arz şoku tekrarlanırsa ve genişletici para politikası tekrarlanırsa enflasyon meydana gelir.

arz şoku \uparrow \rightarrow toplam arz \downarrow \rightarrow AS sola kayar \rightarrow genişletici politika \uparrow \rightarrow toplam talep \uparrow \rightarrow AD sağa kayar \Rightarrow toplam hasıla (Y) \uparrow , fiyat genel düzeyi (P) \uparrow

Sonuç: Aktivistlere (Keynesçi) göre bir kerelik arz şoku enflasyona sebep olmaz. Arz şoku tekrarlanırsa ve genişletici para politikası uygulanırsa enflasyon gerçekleşir.

Şekil 10.6: Aktivist politikalar ve arz şokları.

Aktivist Olmayanlara Göre Ekonomiye Neden Müdahale Edilmemeli?

Monetaristlere göre ekonomiye müdahale edilmemelidir çünkü müdahaleci politikalarla ilgili bazı sorunlar vardır. Bunlar:

- Veri gecikmeleri.
- Verinin Tanımlanması : Genişletici politika uygulanacaksa öncelikle resesyona olduğu bilinmelidir. Veri toplansa bile tanımlanması zaman alabiliyor.
- Yasama Gecikmesi : Maliye politikasıyla ilgili bütçe kanununun değişiklik görüşmelerinin senede bir defa yapılması gibi yasama gecikmesi problemleri ortaya çıkabilmektedir.
- Uygulama Gecikmeleri: Genişletici politikaların uygulanması zaman alabilir. Özellikle maliye politikasının uygulanması çok daha fazla zaman alır.
- Genişletici politikaların etkilerinin ortaya çıkması zaman alabilir. (Maliye politikası daha çabuk etki gösterir. Çünkü para politikasının etkilemesi gereken çok fazla kanal var. –yatırım kanalı vb. gibi-)

Aktivist olmayanlara göre; arz şoku sonrasında ekonomiye bir müdahalede bulunulursa, bu genişletici politikanın etkisi toplam arz eğrisi tekrar sağa kaydıktan, yani ekonomi dengeye geldikten sonra ortaya çıkacaktır. Böylece, genişletici para politikası ile birlikte ekonomide sürekli bir dalgalanma, yani istikrarsızlık yaratılır. Aktivist politikalar sonucunda toplam hasılda meydana gelecek dalgalanmalar şekil 10.7’de görülmektedir. Arz şokundan sonra ekonomi 2 noktasına gelmiştir. Keynesçilere göre bu noktada genişletici politika ile toplam talep artırılmalı ve toplam hasıla doğal ürün düzeyine ulaşmalıdır. Yeni denge 3 noktasında gerçekleşecektir. Fakat aktivist olmayanlara göre, bu genişletici politikanın etkisi görülene kadar ekonomide kendini düzeltme mekanizması devreye girecektir. Uygulanan genişletici politika bu noktada toplam talebi artırarak ekonomide yeni dengenin 4 olmasına sebep olacaktır. Bu süreçte toplam hasılda büyük dalgalanmalar görülecektir.

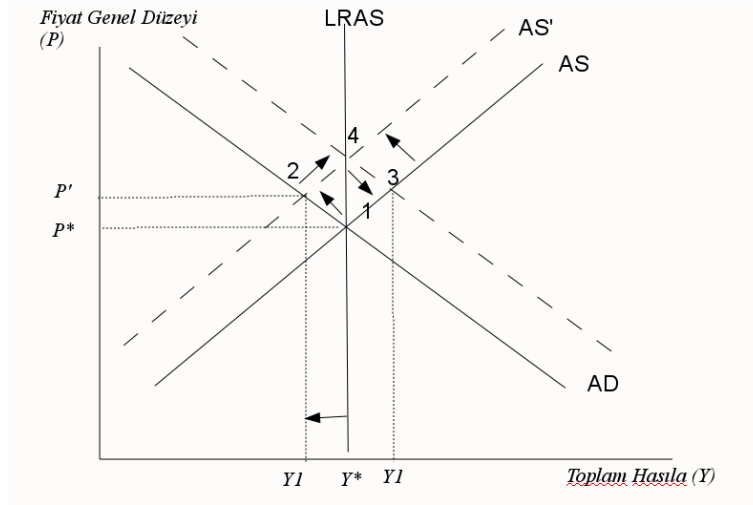
1 → 2 arasında toplam hasıla azalır.

2 → 1 arasında toplam hasıla artar.

1 → 3 arasında toplam hasıla artar.

3 → 4 arasında toplam hasıla azalır.

Aktivist olmayanlar, toplam hasıladaki bu dalgalanmaları önlemek amacıyla ekonomiye müdahale edilmemesi gerektiğini ileri sürerler.

Şekil 10.7: Aktivist politikalara eleştiri.

Okuma Listesi

- Mishkin (2009) Bölüm 24.
- Aslan (2009) s:317-329
- Özatay (2011) s.252-257

UADMK Açık Lisans Bilgisi

İşbu belge, “Creative Commons Attribution-Non-Commercial ShareAlike 3.0 Unported” (CC BY-NC-SA 3.0) lisansı altında bir açık ders malzemesi olarak genel kullanıma sunulmuştur. Eserin ilk sahibinin belirtilmesi ve geçerli lisansın korunması koşuluyla özgürce kullanılabilir, çoğaltılabilir ve değiştirilebilir. Creative Commons örgütü ve “CC-BY-NC-SA” lisansı ile ilgili ayrıntılı bilgi “<http://creativecommons.org>” adresinde bulunmaktadır. Bu para teorisi ve politikası ders notları setinin tamamına “<http://www.acikders.org.tr>” adresinden ulaşılabilir.

A. Yasemin Yalta
Hacettepe Üniversitesi
Nisan 2020